Kulturutskottets betänkande

1977/78:12

med anledning av motion om kostnaderna för undersökning och bevarande av fast fornlämning

Motionen

I motionen 1976/77:752, vars behandling på förslag av kulturutskottet i betänkandet KrU 1976/77:45 uppskjutits till riksmötet 1977/78, yrkar Börje Nilsson m. fl. (s) att riksdagen hos regeringen begär utredning beträffande kostnadsansvaret för undersökning eller åtgärd för att bevara fornlämning.

Motionärerna anser att gällande bestämmelser i fornminneslagen om kostnadsansvaret för undersökning av fast fornlämning eller åtgärd för bevarande av dylik fornlämning är orimliga. Enskilda personer blir ofta på grund av lagens bestämmelser tvungna att ta på sig betydande kostnader för undersökning eller utgrävning. Sådana åtgärder måste anses vara ett samhällsintresse, och i konsekvens därmed bör samhället också ta hela kostnadsansvaret.

Gällande bestämmelser

Huvudprincipen i lagen (1942:350) om fornminnen (omtryckt 1976:442) är att fast fornlämning skall bevaras (1 §). Tillstånd att rubba, förändra eller borttaga sådan fornlämning kan dock meddelas av länsstyrelsen, om fornlämningen finnes medföra hinder eller olägenhet som ej står i rimligt förhållande till dess betydelse. Vid sådant tillstånd får fogas de villkor som anses skäligen erforderliga (6 §). Om det med anledning av allmänt eller större enskilt arbetsföretag som berör fast fornlämning erfordras särskild undersökning av fornlämningen eller särskild åtgärd för att bevara den skall kostnaden härför åvila företaget, om det inte på grund av särskilda förhållanden finnes obilligt (9 §).

Tidigare riksdagsbehandling

Vid 1964 års riksdag behandlade tredje lagutskottet i betänkandet nr 38 frågan om behovet av en utredning angående de dittillsvarande verkningarna av bestämmelserna i fornminneslagens 9 § om skyldighet att bekosta undersökning av fast fornlämning. Utskottet uttalade bl. a. i fråga om tillämpningen av undantagsregeln i nämnda paragraf att frågan huruvida det allmänna i större utsträckning än dittills borde svara för kostnaderna borde bedömas med försiktighet även om det i enstaka fall kunde vara motiverat

med en ökad insats av allmänna medel. Utskottet framhöll också att en utvidgning av det allmännas ersättningsskyldighet kunde få olämpliga konsekvenser. Utskottet ansåg emellertid att utvecklingen på samhällsbyggandets område finge anses ha gått så långt, att kostnaderna för undersökning eller bevarande av fast fornlämning i en del fall fått större ekonomisk betydelse än som kunnat förutses vid fornminneslagens tillkomst. Utskottet föreslog att man gjorde en utredning för att få underlag för en bedömning av huruvida det vore motiverat med en lagändring.

Riksdagen anslöt sig till tredje lagutskottets ståndpunkt och anhöll alltså om den av utskottet förordade utredningen. Denna genomfördes av 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65), som i betänkandet (SOU 1972:45) Kulturminnesvård förklarade sig finna att inga principiella skäl talade för en ändring av fornminneslagens 6 och 9 §§.

Vid riksmötet 1976/77 behandlade kulturutskottet i sitt betänkande 1976/77:1 två motioner som båda gällde samma problem som tas upp i den motion som nu föreligger till behandling. Utskottet anförde därvid bl. a. följande.

Utskottet vill först konstatera att väsentliga synpunkter på bakgrunden till de i fornminneslagens 9 § meddelade bestämmelserna om kostnadsansvaret vid undersökning av fast fornlämning anförts av tredje lagutskottet vid 1964 års riksdag i dess betänkande 38. Behovet av en ändring av ifrågavarande regler har därefter undersökts av MUS 65. Resultatet härav blev att de sakkunniga inte ansåg att det fanns anledning att ändra lagreglerna men däremot att det vore önskvärt att riksantikvarieämbetet hade större resurser att enligt undantagsregeln i 9 § själv träda in och bära hela eller en del av kostnaderna.

Utskottet är medvetet om att ifrågavarande bestämmelser i fornminneslagen ibland kan medföra ganska avsevärda olägenheter för det berörda arbetsföretaget. Särskilt markant kan olägenheten bli då förekomsten av en fornlämning, som måste undersökas, medför att hela företaget försenas och därmed fördyras. Det är också förståeligt att den som belastas med utgifter av ifrågavarande slag känner sig försatt i en oförmånlig situation i förhållande till den som inte är i motsvarande läge.

– – –

Bakom de bestämmelser i fornminneslagen som nu är i fråga ligger en medveten strävan att väga olika intressen mot varandra. Undantagsbestämmelsen i 9 § gör det möjligt att avvika från huvudregeln om kostnadsansvaret. I vilken utsträckning undantagsregeln kan tillämpas beror givetvis på vilka resurser man har att på annat sätt bestrida de kostnader som det aktuella arbetsföretaget blir befriat från. Utskottet som vill betona angelägenheten av att detta beaktas vid avvägningen av riksantikvarieämbetets anslag anser inte att riksdagen hos regeringen bör begära förslag om ändring i nu ifrågavarande bestämmelser.

Utskottet

Som framgått av det föregående behandlade utskottet i sitt betänkande 1976/77:1 frågan om ansvaret för de kostnader som uppkommer vid

undersökning av fast fornlämning eller vidtagande av åtgärd för att bevara dylik fornlämning. Gällande bestämmelser finns i 9 § fornminneslagen. Utskottet konstaterade att det bakom dessa bestämmelser ligger en medveten strävan att väga olika intressen mot varandra.

Om det med anledning av allmänt eller större enskilt arbetsföretag som berör fast fornlämning erfordras särskild undersökning av fornlämningen eller särskild åtgärd för att bevara den skall kostnaden härför åvila företaget. Detta är huvudregeln, men undantag kan göras om det på grund av särskilda förhållanden befinns obilligt att tillämpa den. Utskottet framhöll förra året att möjligheterna att tillämpa undantagsregeln givetvis beror på vilka resurser man har att på annat sätt bestrida de kostnader från vilka det aktuella arbetsföretaget blir befriat. Utskottet betonade angelägenheten av att detta beaktades vid avvägningen av riksantikvarieämbetets anslag. Två motioner som syftade till ändring av gällande regler avstyrktes däremot av utskottet och avslogs av riksdagen.

Utskottet har vid sin förnyade prövning av frågan om kostnadsansvaret för undersökning och bevarande av fast fornlämning inte funnit anledning inta någon annan ståndpunkt än förra året. Utskottet avstyrker därför motionen 1976/77:752 och hemställer

att riksdagen avslår motionen 1976/77:752.

Stockholm den 8 november 1977

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Olof Sundman (c), Ingemar Leander (s), Olle Eriksson (c), Åke Green (s), Ingegärd Frænkel (fp), Karl-Eric Norrby (c), Lars-Ingvar Sörenson (s), Ingrid Diesen (m), Hans Alsén (s), Kerstin Göthberg (c), Lennart Bladh (s), Gunnar Richardson (fp), Lars Ahlmark (m) och Lena Öhrsvik (s).

GOTAB 55956 Stockholm 1977